

РИСКОВО СЕКСУАЛНО ПОВЕДЕНИЕ СРЕД ПОДРАСТВАЩИТЕ УЧЕНИЦИ В БЪЛГАРИЯ

Румяна Лицанова, Мила Костадинова, Диана Димитрова

Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ – Варна,
Филиал Велико Търново

RISKY SEXUAL BEHAVIOUR AMONG ADOLESCENT STUDENTS IN BULGARIA

Rumyana Licanova, Mila Kostadinova, Diana Dimitrova

Affiliate Veliko Tarnovo, Medical University of Varna

РЕЗЮМЕ

Според СЗО през 2016 година 36,7 милиона души по света живеят с вируса на СПИН, а 30% от тях не знаят, че са носители. По данни на българското Министерство на здравеопазването към 16 май 2017 г. общият брой на ХИВ-позитивните лица в страната е 2556. От началото на 2017 година са регистрирани 82 нови случая на ХИВ-серопозитивни лица. Често рисковото сексуално поведение се свързва с прием на алкохол и наркотици, особено сред подрастващите.

Целта на настоящото изследване е да се проучи познаването на методите за безопасен секс, както и приемът на алкохол и наркотици сред ученици в две училища в град Велико Търново.

Материал и методи: Проучено е мнението на 68 ученици на възраст 15-16 години. За нуждите на изследването е използван документален метод, статистически (анкетен) метод и контекстуален анализ. Изследването е проведено в периода 1.06 -30.06.2017 година в град Велико Търново.

Резултатите сочат, че 47% от анкетираните водят полов живот, а 49% употребяват алкохол, като 14% го правят всяка седмица. Девет процента от респондентите споделят, че са употребявали наркотици. Почти всички анкетирани посочват използването на презерватив като метод за предпазване от вируса на СПИН.

Ключови думи: ХИВ, СПИН, наркотици, алкохол, тютюнопушене

ABSTRACT

Introduction: According to the World Health Organization in 2016 36.7 million people around the world live with the virus of AIDS, and 30% of them do not know that they are carriers of the disease. According to data from the Bulgarian Ministry of Health by 16.5.2017 the total number of HIV-positive individuals in the country is 2556. Since the beginning 2017, 82 new cases of HIV-positive people have been registered. Risky sexual behavior is often connected with consumption of alcohol and drugs, especially among the adolescent.

Aim: The aim of the present research is to examine the knowledge of methods of safe sex, as well as consumption of alcohol and drugs among students in two schools in the town of Veliko Tarnovo.

Materials and Methods: A research was conducted on the opinion of 68 students aged 15-16 years. For the purposes of the research documental method, statistical (poll) method and contextual analysis were used. The research was conducted in the period between 1.06-30.06.2017 in the town of Veliko Tarnovo.

Results: The results show that 47% of respondents are sexually active and 49% use alcohol, 14% of them doing this every week. Nine percent of students admit that they have used drugs. Almost all of the respondents point out condom use as a protection method against the AIDS.

Keywords: teenagers, HIV, safe sex, drugs, alcohol consumption

УВОД

В последните години проучванията, свързани с рисковото сексуално поведение сред тийнейджърите, са изключително актуални. В световен мащаб, както и у нас, се наблюдава тенденция за ранно започване на сексуален живот на фона за мълнеоносно разпространение на HIV-инфекцията. Според СЗО през 2016 година 36.7 милиона души по света живеят с вируса на СПИН, а 30% от тях не знаят, че са носители. По данни на българското Министерство на здравето към 16 май 2017 г. общият брой на ХИВ-позитивните лица в страната е 2556. От началото на 2017 година са регистрирани 82 нови случая на ХИВ-серопозитивни лица (3). Често рисковото сексуално поведение се свързва с прием на алкохол и наркотици.

Друга негативна тенденция е ранната бременност. По данни на НСИ за 2016 година средната възраст за раждане на първо дете у нас е 27 години (4). За сравнение средната възраст на първораждащите в ЕС е 28.9 години. Всяко десето дете в България и Румъния е родено от майка-тийнейджър. Най-голям дял на непълнолетни родилки е регистриран в Румъния (12,3% от общия брой на ражданията на първите деца през 2015г.) и България (11,9%). Следват Унгария (9,0%), Словакия (8,4%), Латвия (5,5%), Литва и Обединеното кралство (5,4%) и Полша (4,8%) (11).

Данните за 2015 година в България сочат, че живородените деца са 66 370, а направените аборти по желание са 27 782. Най-ниска е възрастта на жените, станали майки в селските райони в Северозападния регион на България – 23.4 години. За 2016 година данните сочат, че в град Велико Търново средната възраст на майката, раждаща своето първо дете е 27.9 години. По данни на РЗИ – Велико Търново, обаче, всяка трета бременност във Великотърновска област завършва с *аборт* (2).

Данните за полово-предавани болести (ППБ) също бележат ръст, особено сред младите хора. Във Великобритания полово предаваните инфекции са във възход сред всички възрастови групи, както и броят на абортите. Според данни на Службата по общественото здравеопазване през 2016 г. (9).

ППБ са нараснали с 5%, а тези под 25-годишна възраст са най-високи (те съставляват 64% от случаите на хламидийна инфекция). Това отчасти се дължи на подобреното събиране на данни, но и на факта, че твърде много хора все още са изложени на риск поради небезопасен секс, особено тези на възраст под 18 години. Изследване в Южен Уелс установява, че 86% от младите хора,

чиято връзка е с продължителност една година или по-малко не използват презервативи всеки път, когато правят секс. Около 50% от тийнейджърите са сексуално активни в продължение на 12 месеца, преди да посетят своя лекар за да получат контрацепция, а около половината от всички тийнейджърски бременности се появяват през първите шест месеца след началото на сексуални контакти без предпазване (9).

Целта на настоящото изследване е да се проучи познаването на методите за безопасен секс, както и приемът на алкохол и наркотици сред ученици от девети и десети клас в две училища в град Велико Търново.

МАТЕРИАЛИ И МЕТОДИ

Обект на изследване са 68 ученика от град Велико Търново на възраст 15-16 години. Обработени и анализирани са данните, съдържащи се в 68 анкетни карти. Всяка анкета съдържа 20 въпроса, от които 4 отворени.

Проучването е проведено през месец юни в гр. Велико Търново на случаен принцип. Технически единици за наблюдение са две средни училища в града. Спазени са принципите за доброволност и анонимност.

За нуждите на изследването е използван документален метод, статистически (анкетен) метод и графичен анализ.

РЕЗУЛТАТИ И ОБСЪЖДАНЕ

Средната възраст на участниците в анкетата е 15 год. и 11 месеца. Всички учат и живеят в град Велико Търново.

Според Б. Попов „българският младеж и девойка започват да общуват сексуално обикновено след 16-17 годишна възраст. Поради ниска сексуална култура, обаче, България е сред водещите страни в света по честота на изкуствено прекъснатата бременност“ (5). За преждевременен полов живот се приема, когато младите хора започват да общуват сексуално, преди да са достигнали не само своята телесна, а и духовна зрялост. Това е възрастта преди 18 г. По данни на СЗО страната ни е на първо място от общо 43 държави по ранно начало на половия живот. Двадесет и седем процента от учениците споделят, че са имали сексуални контакти на 13-годишна възраст, и дори по-рано. Това води до раждането на над 6 000 деца от малолетни и непълнолетни майки всяка година. Според омбудсмана Мая Манолова за да се справи с този проблем, България трябва

ва да въведе задължително сексуално и здравно образование в училище (13).

В настоящото проучване 21 ученика (30,3 %) са отговорили, че възрастта, подходяща за начало на половия живот, е 18 години.

На каква възраст смятате, че трябва да се започне полов живот

Фиг. 1. Подходяща възраст за сексуален дебют

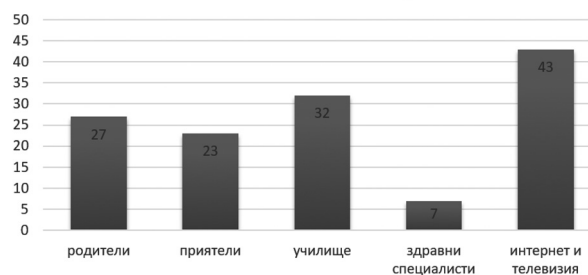
Това показва познаване на „правилата“ за начало на сексуалния живот, но не гарантира подходяща възраст за сексуален дебют. Приблизително половината от респондентите (47%) смятат, че приятелите и съучениците им вече водят полов живот. Според Д. Цветков „половият живот при младите хора трябва да започне след тяхното пълно телесно и психическо съзряване“ (7). В тази връзка се явява период в който, те изпитват полови потребности, но не са съзрели.

Всички (100%) от учениците, участвали в настоящото проучване посочват презерватива като средство за предпазване от нежелана бременност и ППЗ. За сравнение, според проучване, проведено през месец юни 2015 година в рамките на кампанията „Контролирай изненадите“¹, у нас най-популярният метод за предпазване от нежелана бременност е мъжкият кондом (посочен от 90% от анкетираните), следван от противозачатъчните хапчета (87%).

В настоящото проучване 43-ма (33%) от анкетираните споделят, че получават информация относно въпросите, свързани с ППБ от интернет и телевизия, 24% - от беседи в училище, 21% - от родителите си и едва 5% - от здравни специалисти.

Предвид възрастта на респондентите, съвсем закономерно най-голям дял се пада на интернет комуникацията. Тази тенденция ще се запази, и вероятно ще се засили. Затова не трябва да бъде дискредитирана. Необходимо е потребителите

Откъде получавате информация относно ППЗ и нежелана бременност

Фиг. 2. Източници на информация

да умеят да разграничават надеждната от подвеждащата информация и да се доверяват с известна условност на съветите, които получават в мрежата. За съжаление здравните специалисти са изключително ограничен източник на информация (n=7). Това от една страна се дължи на затруднения достъп до предоставящите здравни услуги, а от друга, от липсата на авторитет и популярност на услугите насочени към младите хора.

Тийнейджърите най-често споделят проблемите си със своите приятели (44%). В тази възраст приятелският кръг е с изключителна референция и съвсем закономерно мнението и оценката му са с особена тежест. Само 25 ученици (37%) от участвалите в анкетата, биха участвали в дискусии по теми, свързани с рисков сексуално поведение. Нежеланието може да се дължи както на притеснения, предубеждения и срам, така и на negliжиране и омаловажаване на тематиката.

Нашето проучване показва, че 39% от анкетираните силно се страхуват от настъпване на нежелана бременност, 29% - по-скоро не, а 15% - не.

Рисковото сексуално поведение се свързва както с ранното започване на полов живот, голям брой сексуални партньори, честа смяна на партньорите, случайни и паралелни сексуални отношения, така и с неизползването или инцидентната употреба на контрацептивни средства при полов акт. Важно е да се отбележи, че употребата на алкохол и психоактивни вещества е фактор за рисков сексуално поведение. Това е така, защото психоактивните вещества и алкохолът повлияват процеса на вземане на решения, намаляват уменията за устояване на натиск, за отстояване на собствената позиция. Намалява се контролът и критичността, а това води до прибързано и безотговорно сексуално поведение. В доклад на СЗО от май 2015 година се посочва, че 20% от младите хора у нас са с рисков сексуално поведение (10).

¹Организирана от Българското научно дружество по акушерство и гинекология съвместно с Байер България ЕООД

По данни на Европейския училищен изследователски проект за алкохол и наркотици, България остава сред страните, в които най-много млади хора са пушили поне веднъж в живота си, като това са 60% от момичетата и 51% от момчетата. Данните сочат, че през последните 30 дни са пушили 33 % от българските ученици - 37% от момичетата и 30% от момчетата“ (8).

Нашето проучване показва, че 25% от анкетираниите пушат понякога, 16%- категорично пушат, 49% употребяват алкохол понякога, като 40% от всички отговорили с „да“ залагат на пиенето на бира, а 30% - на водка и уиски. Въпреки, че само 9% от тийнейджърите посочват, че са употребявали наркотици, това е тревожна тенденция предвид възрастта на респондентите. Още по-тревожен е фактът, че 4% от тях са опитвали нееднократно.

В проучване на Й. Симеонова и Н. Цветанова от 2013 година се твърди, че „редица аспекти на рисковото сексуално поведение, отчетени по време на статистическата обработка на данните са сигнификантно обвързани с особеностите на семейната среда. Децата, чиито родители работят в чужбина и са оставени под опеката на своите баба и дядо, са високорискова група, тъй като не използват предпазно средство по време на половия акт и нямат изградени хигиенни навици ($p < 0.05$). Това обяснява и по-високия дял на лицата (10%), които съобщават за преживяна ПТИ“ (6,12).

В настоящото проучване 26% от анкетираниите поставиха оценка „отличен б“ на връзката с родителите си, 17% - „много добър 5“, а 15% - „добър 4“. Семейната среда е протективен фактор срещу рисковото сексуално поведение у тийнейджърите. Влияние оказват семейната структура, образователния и финансовия статус на родителите. Споделянето, подкрепата, взаимното зачитане сред семейните членове създава предпоставка за доверителни отношения между поколенията.

Като се има предвид влиянието на средата, тийнейджърите „изискват специален подход на възрастните, които имат задачата да ги подпомагат в хода на израстването (родители, учители) или да ги съпровождат в трудни житейски ситуации (медицински персонал) (1).

ИЗВОДИ

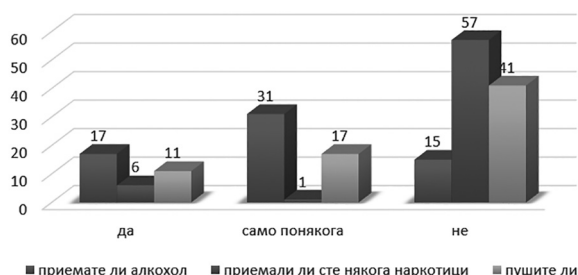
Данните от проведеното проучване сочат, че:

- учениците, обучаващи се в град Велико Търново са по-малко склонни към рисково сексуално поведение;
- Припознават използването на презервативи като най-надеждно средство за предпазване от нежелана бременност и ППЗ.
- Разпространението на тютюнопушенето, приемът на алкохол и психоактивните вещества са с по-малка честота в сравнение с данните за общата популация;
- Липсват достъпни консултантски услуги, свързани с превенция на ППЗ и нежеланата бременност.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бончева, Ив., Психология на детското развитие, изд. Славена, Варна, 2013
2. Доклад за отразяване на националната концепция за насърчаване на активния живот на възрастните хора в р България (2012-2030 г.) в секторните политики. Протокол на МС № 14/8 април 2015 г.
3. Националната програма за превенция и контрол на ХИВ/СПИН към Министерството на здравеопазването
4. Национален статистически институт, 2016
5. Попов, Б., Хигиена, хранене и професионални болести, ISBN 978-954-9977-62-2 София 2014
6. Симеонова Й., Н. Цветанова. Могат ли факторите на семейната среда да обяснят различията в сексуалното поведение на подрастващите? Мединфо, бр. 2, 2013 г.
7. Цветков, Д., Хигиена и екология, изд. „Знание“ ЕООД- Стара Загора
8. ESPAD- European School Project on Alcohol and Other Drugs. 2015
9. Sexual activity and teenagers. Teenagers and sexual issues. Better Heath Chanel. UK. 2016

Употреба на алкохол, психоактивни вещества и тютюнопушене

Фиг. 3. Употреба на алкохол, цигари и наркотици

10. Sexual activity and the under-sixteens.
Borders Child Protection Committee. 2016
11. The London school of economics and
political science. Health Status and Living
Conditions in an Enlarged Europe.
Monitoring Report prepared by the European
Observatory on the Social Situation - Health
Status and Living Conditions Network p.30,
2006
12. <http://medicalnews.bg>
13. <http://www.ombudsman.bg/faq/230>

*Адрес за кореспонденция:
Румяна Лицанова,
студентка III-ти курс,
гр. Велико Търново,
ул. „Михаил Кефалов“ № 2,
Филиал на Медицински университет - Варна,
e-mail: romina1234@abv.bg*